वाणिज्यकौशलम्

◆ चन्द्रगुप्तः

महावाणिज्यसंस्थायां कस्याञ्चित् विक्रेतृ-विभागस्य निमित्तम् अभ्यर्थिनां सन्दर्शनं प्रचलत् आसीत् । अन्तिमाभ्यर्थित्वेन कश्चन सामान्यवेषधारी तरुणः सन्दर्शनप्रकोष्ठं प्राविशत् ।

प्रबन्धकः तम् अपृच्छत् - ''विक्रयण-व्यवहारे किं कोऽपि अनुभवः अस्ति भवतः ?'' इति ।

''न'' इति अवदत् तरुणः ।

तदीयम् अनुभवराहित्यं प्रबन्धकस्य सन्तोषाय न अभवत् । किन्तु तस्य सरलता तस्मै अरोचत । अतः सः तम् उद्योगे न्ययोजयत् । ''विक्रयणे विशेषास्था दर्शनीया, प्रगतिः साधनीया च भवता'' इति अबोधयत् सः ।

कश्चन कालः अतीतः । प्रबन्धकः तम् आहूय अपृच्छत् - ''एतावता कतिभ्यः जनेभ्यः भवता वस्तूनि विक्रीतानि ?'' इति ।

''एकस्मै एव श्रीमन् !'' इति विनयेन अवदत् युवकः ।

''एकस्मै एव ! किम् एतत् ! यदि उद्योगः रक्षणीयः तर्हि भवता वाणिज्यसामर्थ्यम् इतोऽपि अधिकतया दर्शनीयम् एव । अन्यान् दृष्ट्वा कौशलम् अधिगन्तव्यं भवता । मया दयया उद्योगः दत्तः । किन्तु भवता तु अत्यल्पा प्रगतिः दर्शिता !'' इति बहुधा तं तर्जयित्वा अन्ते सः अपृच्छत् - ''एतावता भवता कियान् लाभः संस्थायै दापितः ?'' इति ।

''दशलक्षरूप्यकमितः लाभः श्रीमन् !''

''दशलक्षं रूप्यकाणि ! कथम् एतत् ? किं भवता सत्यम् उच्यते ?''

''मम वचनम् अवितथं श्रीमन् । लाभः अस्ति दशलक्षमितः !''

''एवं तर्हि किं विक्रीतं भवता ?'' - आश्चर्येण अपृच्छत् प्रबन्धकः ।

''आदौ 'मत्स्यग्रहणं कथम् ?' इत्येतत् लघु-पुस्तकं विक्रीतं मया । ततः तस्मै एव मध्यमगात्रकं पुस्तकं विक्रीतम् । अनन्तरं तद्विषयकं बृहद्गात्रकं पुस्तकं विक्रीतम् । ततः मत्स्यग्रहणाय अपेक्षितानि साधनानि तस्मै विक्रीतानि... ।''

''कथा कुतूहलकरी अस्ति । ततस्ततः...''

''ततः मया सः पृष्टः यत् मत्स्यग्रहणाय कुत्र गम्यते इति । 'समीपस्थे समुद्रे मत्स्याः ग्रहीष्यन्ते मया' इति तेन उक्तम् । 'तदर्थं भवते नौका आवश्यकी' इति बोधयित्वा मया तस्मै नौका विक्रीता । ततः 'समुद्रतीरे नौकायाः रक्षणाय, भवतः वासाय च किं पटमण्डपः न आवश्यकः' इति पृच्छन् अहं तस्मै पटमण्डपं विक्रीतवान् । 'सर्वाणि वस्तूनि नेतुं वाहनम् आवश्यकम् एव खलु' इति तं बोधयित्वा वाहनम् अपि दापितं मया ।''

''किम् एतत्सर्वं कृतं भवता ! एतावत्सर्वं साधयितुं कथं शक्तं भवता ?'' इति अपृच्छत् प्रबन्धकः कुतूहलेन ।

तदा सः तरुणः अवदत् - ''श्रीमन् ! वस्तुतः सः शिरोवेदनानिवारणाय गुलिकां क्रेतुम् आपणम् आगतवान् आसीत् । तत्र स्थितेन मया सः बोधितः यत् शिरोवेदना-निवारणाय मत्स्यग्रहणे प्रवृत्तिः उत्तमः उपायः इति । ततः अग्रे यत् प्रवृत्तं तत् मया विवृतम् एव ।''

प्रबन्धकः महता आश्चर्येण तस्य तरुणस्य मुखम् अपश्यत् ।